

Prof. Dr. Nizamettin AKTAY

Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sendika ve Konfederasyonlara Yasak Faaliyetler

Çalışma hayatının kolektif organizasyonlarından olan sendikalar toplu iş hukukunun en önemli kuruluşlarıdır. Kolektif hakların temsili ve uygulanmasındaki inkâr edilemez önemleri yanında, bireysel hakların sağlanmasında sahip oldukları etki ve yararlılıklar sendikaları çalışma hayatının vazgeçilmez aktörü haline getirmiştir.

Her ne kadar sendikalar, mensuplarının hak ve menfaatleri için çalışan, bunların sağlanması amacıyla faaliyetlerde bulunmakla yetkili organizasyonlar olsa da bu yetki ve faaliyet alanı sınırsız olmayıp, çeşitli hukuki düzenlemelerle sınır getirildiği bilinmektedir. Hak ve yetkilerini kurdukları amaca uygun kullanmak durumunda bulunan sendikaların zaman zaman bu hak ve yetkilerini aşmaları da söz konusu olabilir. Kanun koyucu hak ve yetkilerin aşılmasını, topluluk ile uyumlu sorumluluk ve davranışların gerçekleşebilmesi için çeşitli sınırlamalar yapma ihtiyacı içerisinde olmuştur. Ancak bilinen şudur ki; hak ve yetkilerin kullanılmasında sınırlar ne kadar dar tutulursa ya da başka bir ifade ile hakların ve yetkilerin kullanılma aralığı ne kadar daraltılırsa, bu haklar yoluyla elde edilebilecek menfaatler de o kadar sınırlı olacaktır. Böylece çalışanların sendikal haklar yoluyla elde edebilecekleri imkânlar da azalmış olacaktır.

Demokratik ülkelerde ya da demokrasisi gelişmiş ülkelerde sınırlamalar mümkün olduğunca azaltılmıştır. Demokrasisi gelişmemiş ya da demokratik gelenekleri yerleşmemiş ülkelerde ise koalisyon hürriyetine, sendikal haklara tanınan alan oldukça sınırlı olmaktadır.

Türk sendikalar hukuku alanında da başlangıçta sınırlamaların geniş tutulmasına rağmen zaman içerisinde yapılan değişikliklerle sınırlamaların azaltıldığı bilinmektedir. Bilhassa sendikaların faaliyet alanı ile ilgili düzenlemeler dikkat çekici olmuştur. Sendikaların faaliyet alanları çalışma hayatına ve sosyal faaliyetlere yönelik olarak merkezileşmekle birlikte, çağdaş demokratik düzen içerisinde toplum yönetimi üzerinde söz sahibi olmaya açık, sivil toplum örgütleri olarak da işlevleri olduğu bilinmektedir. Bu yönleriyle sendikalar modern toplumların vazgeçilmez nitelikte aktörleridir.

Bu çalışmada sendikalara getirilmiş yasaklar esas alınarak incelenecektir. Bu yasakların da birkaç boyutunun olduğu bilinmektedir. Bu boyutlar sendikalara temel yasaklar (genel yasaklar da denebilir), amaç dışı faaliyet yasağı, siyasi faaliyette bulunma yasağı, ticari faaliyette bulunma yasağı, yardım ve bağış konusunda yasaklar, işçi ve işveren ilişkilerinde yasaklar ve Dernekler Kanunu'ndan kaynaklanan yasaklar olarak ifade edilebilir.

1- SENDİKA VE KONFEDERASYONLARA GENEL YASAKLAR

2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun md.37/I hükmü gereği; "Sendika ve konfederasyonlar T.C. Anayasasının 14 üncü maddesindeki yasaklara aykırı hareket edemeyecekleri gibi yönetim ve işle-yişleri Anayasa'da belirlenen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz".

Maddede ilk göze batan ifade sadece sendikalara değil aynı zamanda sendikaların üst kuruluşları olan konfederasyonlara da yasağın getirildiğidir.

Yasağın kapsamı Anayasa'nın 14. maddesinde ifadesini bulmaktadır. Buna göre; (fıkra I-II) "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortada kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasa'yla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasa'da belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz."

Anayasa'nın md.51/VI hükmü de 14. maddede ki yasaklamaları destekler mahiyette bir düzenleme getirerek sendika ve üst kuruluşlarının tüzüklerinin, yönetim ve işle-yişlerinin, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamayacağını belirtmektedir. Cumhuriyetin temel nitelikleri ise yine Anayasa'nın 2. maddesinde, toplumun huzuru, milli dayanışma, adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Anayasa'nın başlangıcında belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Sendikalara getirilen genel yasaklamaların sendikaların faaliyet alanlarını daraltma amaçlı olarak değil, içinde buldukları toplumun huzur ve güveninin sağlanması için düşünüldüğü anlaşılmalıdır. Kolektif sendika özgürlüğü olarak ifade edilen ve sendikalar için olmazsa olmaz niteliğindeki haklarının kullanılma imkânlarının daraltılması ancak kamu düzeni ve toplumun huzuru için söz konusu olabilir. Eğer bu daraltmalar hakkı kullanılmaz hale getiriyorsa hakkın özüne dokunulmuş

Sendikalara uygulanan temel yasakların demokratik ilkelere uygun olması ile anlaşılması gerekenin evrensel, modern demokratik anlayışa uygun bir demokrasi olduğu düşünülmelidir.

olur ki bu kabul edilemez. Aslolan hukuki düzenlemelerle hakkı kullanılır seviyede tutmak olmalıdır. Yasakların hakkı kullanılabilir olmaktan çıkarılması demokratik bir anlayış olmaktan uzaktır.

Bir önemli nokta da sendikalara getirilmiş yasakların bireysel sendikal hürriyetlere ilişkin olmayıp, kolektif sendikal hürriyetlere ilişkin olduğudur.

Sendika ve üst kuruluşlarının faaliyetlerinin demokratik ilkelere ve Cumhuriyetin temel niteliklerine aykırı olamayacağı ilkesi ile hem sendika içi demokrasi sağlanmak istenmekte hem de kolektif sendikal faaliyetlerin demokratik kural ve teamül-lere uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır¹.

Sendikalara uygulanan temel yasakların demokratik ilkelere uygun olması ile anlaşılması gereken evrensel, modern demokratik anlayışa uygun bir demokrasi olduğu düşünülmelidir. Türkiye'nin son zamanlarda girmek için büyük uğraş verdiği Avrupa Birliği, normları ve müktesebatı ile bu bakımdan belirleyici olacaktır. Ancak AB müktesebatının da ILO normları ile uyumlu olduğu göz önüne alınırsa bu bakımdan bir sorunun ortaya çıkması mümkün görünmemektedir. Açıkçası eğer ILO düzenlemeleri çerçevesinde sendikal haklarla ilgili düzenlemeler tamamlanır ise kolektif sendikal hakların AB'ye uyumu sorunu da ortadan kalkmış olacaktır.

2- SENDİKA VE KONFEDERASYONLARA SİYASET YASAĞI

Sendikaların siyaset yapıp yapamayacakları, siyasi sayılabilecek faaliyetlerde bulunup bulunamayacakları batılı demokratik ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de üzerinde çok tartışılan konulardan olmuştur².

1960 ihtilali öncesinde sendikalar ve konfederasyonlar seviyesinde bazı partilerle işbirliği çalışmalarının olduğu bilinmektedir. Hatta zamanının iktidar ve muhalefet partileri tarafından kendi organları gibi çalışan konfederasyonlar ve bunlara bağlı sendikalar ortaya çıkarılmış idi. Daha sonra 1961 Anayasası kabul edildiğinde sendikaların siyasi faaliyet sayılabilecek faaliyetlerde bulunabilecekleri kabullenilmişti. Sadece 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 16. maddesiyle sendikalara yasak olan bazı siyasi faaliyetler sayılmış idi. Bunlar da "siyasi partilerden veya onlara bağlı teşekküllerden herhangi bir suretle maddi yardım kabul edemez ve onlara maddi yardımda bulunamaz ve onların teşkilatı içerisinde yer alamaz, bir siyasi partinin adı altında mesleki teşekkül kurulamaz" (md.16) hükmü idi. Bu hükmün ters anlamından sendika ve üst kuruluşlarının sayılan faaliyetler dışında siyasi faaliyetlerde bulunabilecekleri kabul edilmekte idi. Bu ifadelerle sendikaların siyasi partilerle organik bağ içerisine girmelerinin önü engellenmek istenmekte idi. Yoksa sendikaların bir partinin görüşünü benimsemesi, bir ya da birkaç partinin desteklenmesi, bazı adaylara oy verilmesinin istenmesi gibi faaliyetler yasaklanmamıştı. Hatta bu dönemde bazı sendikaların tüzüklerine siyasi faaliyet sayılabilecek ifadeleri koydukları da görülmekteydi³.

Sendikaların siyasi faaliyetleri yukarıda da belirtildiği gibi her zaman tartışma konusu olmuştur. Bunu sebebi de binlerce, yüz binlerce, milyonlarca çalışanı üyesi yapan, hak ve menfaat çalışması içerisinde bulunan, en güçlü sivil toplum örgütleri arasında neredeyse her toplumda zirvede bulunan sendikaların ve üst kuruluşlarının bu çalışmalardan uzak duramamalarıdır. Nitekim bunun en çarpıcı örneği İngiltere'de görülmüştür. Sürekli olarak iktidar alternatifi olan ve zaman zaman da tek başına iktidar olan İngiliz İşçi Partisi'nin temel gücü işçi sendikalarıdır. İşçilere oy hakkının tanınmasıyla işçilerin siyasal katılım isteklerinin had safhaya ulaştığı ve önce Liberal Parti ile işbirliği yapan sendikaların 1868'de TUC'un (Trade Union Congress) kurulmasından sonra parti kurarak siyaseti ele geçirme çalışmalarına giriştikleri bilinmektedir. TUC'un 1900 yılında yapılan genel kurulundan sonra ikisi Sosyal Demokrat Federasyon'dan, ikisi Bağımsız İşçi Partisi'nden, birisi Fabianlar Derne-

ği'nden, yedisi de sendikalardan gelen on iki kişi İşçi Temsil Komitesi'ni kurdu (Labour Representation Committee L.R.C.). Bazı gelişmeler sonucu L.R.C.'nin desteklediği işçilerin 29 tanesi 1906 seçimlerinde milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. Aynı yıl da L.R.C. adını değiştirerek İşçi Partisi oldu (Labour Party).

İngiliz İşçi Partisi'nin 1906 yılında 998.338 üyesi vardı ve bunun 975.182'si sendikalar vasıtasıyla Partiye üye olmuştu. İşçi Partisi gelirlerinin önemli bir kısmını sendika üyesi işçilerin yatırdığı aidatlardan sağlamaktadır. Hatta buna ilişkin önemli bir dava söz konusu olmuştur. 1908 yılında Osborn isimli işçi dava açarak sendikaya yatırdığı aidatın bir kısmının siyasi faaliyetlerde kullanılmasının doğru olmadığını iddia eder ve uzun görüşmeler sonucu işçi haklı bulunur ve 1876 yılı öncesine dönülmesi ihtimali ortaya çıkar. Ancak İşçi Partisi'nin ısrarlı çalışmaları sonucu 1913'de yapılan yeni Sendikalar Kanunu ile sendikaların bir siyasi kuruluşa üye olmaya ve üyelerinden sendika üyelik aidatı dışında "siyasal aidat" da toplayabilecekleri kabul edilir.

1926 yılındaki grevlerden sonra bu sistemin İşçi Partisi'ne büyük fayda sağladığını gören Muhafazakâr Parti 1927 yılında çıkardığı yeni Sendikalar Kanunu ile siyasal aidat alınmasını işçinin ödemesini kabul ettiğini belirtir bir belgeyi açıkça vermesine bağlamışlardı. Böylece sistem tersine çevrilmişti. 1945 yılına kadar büyük kayıplara uğrayan İngiliz İşçi Partisi 1945 yılında iktidara geldiğinde tekrar eski sisteme dönüşü sağlayan yasal düzenlemeyi yapmıştır⁴.

Alman, Amerikan ve Fransız sendikacılığında siyaset anlayışı genelde geride kalır. Ancak Amerikan sendikacılığında ise geleneksel olarak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (AFL-CIO) Demokrat Parti adaylarını desteklemektedir (1972-R.Nixon seçimi hariç)⁵.

Türkiye'de 1982 Anayasası da 52. maddesi ile başlangıçta kapsamlı bir siyasi faaliyet yasağı getirmişti. Buna göre; "Sendikalar 13'üncü maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler" (fıkra

D). Ancak Anayasa'nın 52. maddesi 23.07.1995 tarihinde 4121 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır.

Mevcut hukuki yapı ile ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılabilir: Bugünkü mevcut gelişmiş batı demokrasisinin temelinde sosyal gruplar arasında uzun süre devam eden mücadelenin inkâr edilemez bir yeri vardır. Demokratik sistem farklı görüşlere hayat hakkı tanır. Farklı görüşlerin çatışması hakikat gerçeğini ortaya çıkarır. Hakikat gerçeği peşinde koşmak da demokratik toplumlarda sadece siyaset kurumlarına tanınmış bir yetki ve hak değildir. Demokratik toplumlarda siyaset kurumları dışındaki sosyal kurumların da hakikat gerçeğini arama anlayışı ve çalışması içerisinde olması, yönetenleri etkilemesi söz konusudur. Böylelikle toplumda plüralizm sağlanabilir. Aksi takdirde sadece siyaset yapanlara tanınan yönetim yetkisi, diğer sosyal oluşumları, kamuoyu baskı grubu niteliğindeki örgütlenmeleri rahatsız eder. Bu aynı zamanda çok sesliliği de engeller. Kamuoyu baskı grupları içerisindeki en önemli örgütlenmelerden olan sendikaların da siyaset kurumunu etkileme süreci içerisinde yer alması kaçınılmaz bir şart olarak kabul edilmelidir.

Yasama organı her yıl sendikaları ve dolayısı ile mensuplarını ilgilendiren çok sayıda düzenleme yapmaktadırlar. Eğer sendikalar sadece çalışma şartlarını geleneksel sendika anlayışı çerçevesinde savunmaya ve geliştirmeye devam etselerdi, zamanımızın karmaşık devlet yapısı ve daima birbirleri üzerinde etkiler doğuracak olan çeşitli tasarruflar karşısında, temsil ettikleri insanların menfaatlerini asla koruyamazlardı. Bu hususun zamanımız demokratik devletlerinde iyi anlaşılmalı olduğunu görmekteyiz. Her ne kadar sendika-siyaset mücadeleleri bir problem teşkil etmekte ise de gelişen sendikacılık anlayışı ve devletin değişen görevleri bu problemi çözmüş durumdadır. Siyaset ile ilgisiz bir sendikacılık anlayışı gelişmiş demokratik ülkelerde artık tarihe karışmıştır. Sendikalar sadece üyelerinin çalışma ve hayat şartlarıyla ilgili problemleriyle değil, toplumun bütün meseleleriyle uğraşmaya başlamışlardır⁶.

Mevcut hukuki düzenlemeler çerçevesinde her ne kadar kimilerince Anayasa'nın 52. maddesinin kaldırılmasını önemli olmadığı, Anayasa'nın 51. maddesindeki sendikaların kuruluş amacı ile ilgili kuruluş amacını belirleyen hükmün (çalışma ilişki-

leri) mevcut olduğu sürece Sendikalar Kanunu'ndaki 37. madde düzenlemesinin eskisinden farklı bir düzenleme getirmediği ifade edilmekte ise de⁷, son yıllarda geçirilen seçim dönemlerinde yaşanan sendikal faaliyetler, sendikaların siyasi partilerle işbirliği içerisinde seçim çalışmalarına katılmaları, bu çalışmalara yargısal hiçbir müdahalenin olmaması, eksikliklerine rağmen sendikalara siyaset yapma anlamında bir alan yaratıldığını göstermektedir.

Sendikalar Kanunu'nun 39. maddesinin son fıkrasındaki “..kendi konu ve amaçları dışında toplandı yapamaz, gösteri yürüyüşü düzenlemezler” şeklindeki yasağın kaldırılması ve aynı yasağı içeren “..Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları”na ilişkin Anayasa hükmünün de (Md.34/son fıkra) 2001 yılında 4709 sayılı Kanun ile kaldırılmış olması yukarıda belirttiğimiz görüşü desteklemektedir⁸.

Ancak sendikaların siyasi partilerin bir yan organı gibi görünmesi sağlayacak bir biçimde “..Siyasi partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerinin kullanılmayacağı” da Sendikalar Kanunu md.37/II ile kabul edilmiştir. Bu hükmün yerinde olduğu kabul edilmelidir, aksi takdirde sendikaların siyasi parti politikalarına hapsolunacağı, kendi gerçek alanlarında çalışma şanslarının ortadan kalkacağı söz konusu olabilir.

Sendikaların tüzel kişilikleriyle ilgili getirilen yasaların yanında sendika yöneticileri ile ilgili de bazı siyasi faaliyet sınırlamalarının getirildiği görülmektedir. Sendikalar Kanunu'nun md.37/III hükmü gereği “Mahalli idareler ve milletvekili seçimlerinde aday olan sendika ve konfederasyon yöneticilerinin sendika ve konfederasyon organlarındaki görevleri, adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur”. Böylece sendika yöneticilerinin mahalli yönetim organlarında görev yapmaları ve milletvekili olarak görev yapmaları önlenmiştir. Hatta bu husus ile ilgili olarak Anayasa'nın md.82/I hükmü bir düzenleme getirmektedir. Buna göre “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri....sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ...yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar..”. Ancak burada şu soru akla gelmektedir; sendika ve konfederasyon yöneticileri siyasi partilerin yönetim organlarında görev alabilecekler midir ya da siyasi partilere üye olabilecekler midir? Buna

olumlu cevap vermek gerekmektedir. Çünkü Anayasal bir yasak söz konusu olmadığı gibi Sendikalar Kanunu da bu konuda bir yasaklama getirmemiştir.

3- SENDİKA VE KONFEDERASYONLARA TİCARİ FAALİYET YASAĞI

Sendikalar Kanunu md. 9 sendika ve konfederasyonların ticaretle uğraşamayacaklarını düzenlemektedir. İlave olarak elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensupları arasında dağıtamayacakları da belirtilmektedir. Sadece grev ve lokavt süresince tüzüklerine göre üyelerine yapacakları yardımların bu sınırlamanın dışında olduğu da belirtilmektedir.

Bu düzenleme ile sendikaların ve konfederasyonların amaçlarının dışına çıkarak ticari, kâr amaçlı bir organizasyona dönüşmesinin engellenmesi sağlanmak istenmektedir. Gerçekten de sendikalar tamamen üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatleri için çalışan, onları geliştirmeye ve üyelerine daha iyi şartlar hazırlamaya gayret eden kuruluşlar olarak kabul edilmişlerdir. Ticaret yapma yasağının sendika ve konfederasyonların amaç dışı faaliyet gösterme yasağını tamamlayan bir yasak olduğu da belirtilmektedir⁹.

Ancak burada bir hususun üzerinde durulması gerekmektedir. Bilindiği gibi Sendikalar Kanunu'nun md. 33/I-7 hükmü sendika ve konfederasyonların nakit mevcudunun yüzde kırkıdan fazla olmamak kaydı ile sınıai ve iktisadi teşebbüslere yatırımlar yapabileceğini kabul etmektedir. Bu yatırım acaba ticari faaliyet olarak sayılabilir mi? Bunun için TTK hükümlerine bakmak gerekmektedir.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Ticari İşler başlığını taşıyan 3. maddesi şu düzenlemeyi getirmektedir; "Bu kanunda tanzim olunan hususlarla bir ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren bütün muamele, fiil ve işler ticari işlerdendir." Bu hüküm çerçevesinde sınıai ve iktisadi teşebbüslere -müesseseye- yatırım yapmak, o müessese ile ilgili bir muamele, fiil olarak kabul edilmelidir. Dolayısı ile bu yatırım fiilini, işlemi ticari iş olarak vasıflandırmak lazım gelmektedir. Öyleyse Sendikalar Kanunu md. 33/I-7 hükmündeki sınıai ve iktisadi teşebbüslere yatırımlar yapma hükmü ile 39. maddede-

ki "Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar" hükmü birbiriyle çelişir gözükmemektedir. Gerçeğin de bu olduğu kabul edilerek kanaatimce "ticaret yasağı" başka bir biçimde açıklanmalıdır. Kanaatimizce Kanunun yasaklamaya çalıştığı sendikaların bir tacir gibi ticari faaliyette bulunup, elde ettiği geliri bölüşmesinin önüne geçilmesidir. Yoksa sendika ve konfederasyonun kasasında bulunan değerlerinin atıl bir biçimde ya da ülke ekonomisine de katkı sağlamayacak şekilde atıl tutulması amaçlanmamaktadır. Bu anlamıyla sendika ve konfederasyonların sınıai ve iktisadi teşebbüslere yatırım yapması ticari bir faaliyet olarak görülmeli, ancak bu ticari faaliyet dolayısı ile elde edilen gelirin üyeler arasında dağıtımının, paylaşımının yapılması kabul edilmemektedir. Yoksa salt ve kesin olarak 'sendika ve konfederasyonlar ticari faaliyette bulunamazlar' demek Sendikalar Kanunu md. 33/I-7 hükmünü inkar anlamına gelir. Sendikalara ticaret yapma imkânı veren bu hali "ticaret yapma yasağının yumuşatılması olarak"¹⁰ gören görüşler kanaatimizce doğruyu biraz azımsayarak verme anlayışı içerisindedirler.

Bilindiği gibi son yıllarda Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu üzerinde değiştirme çalışmalarının yapıldığı, çeşitli komisyonların birtakım yeni düzenleme hazırlığı içerisinde olduğu bilinmektedir. Ancak her ne kadar kanunlaştırma işlemi tamamlanmamış olsa da son olarak TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu bir metin üzerinde çalışmasını tamamlayarak kabul etmiştir. Metnin Genel Kurula inmesi beklenmektedir. Bu metnin Sendikalar Kanunu'nun 32. maddesi olarak getirdiği düzenlemenin (33. madde topyekun kaldırılıyor ve sendika ve konfederasyonların faaliyetleri tek bir madde içerisinde düzenleniyor) IV. fıkrasında aynı hüküm hemen hemen muhafaza ediliyor. Buna göre de "Sendika ve konfederasyonlar, nakit gelirlerinin en fazla % 40'ını işsizliğin önlenmesine yönelik olarak kullanabilir ve bu amaçla sınıai ve iktisadi teşebbüslere yatırım yapabilirler". Getirilen farklılık sadece gelirlerin bir kısmının işsizliğin önlenmesine yönelik olarak da kullanılabilirdir. Zaten özünde sendika ve konfederasyonların sınıai ve iktisadi teşebbüslere yatırım yapabilmesinin gayelerinden birisi de işsizliğin azaltılmasına katkı sağlamaktır. Böylece sendika ve konfederasyonların temel ama-

cının da gerçekleştirilmesine katkı sağlanmış olacaktır.

Sendika ve konfederasyonların ticaretle uğraşamayacakları hükmü ve sendika ve konfederasyonların elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensupları arasında dağıtamayacakları hükmü aynen muhafaza edilmiştir. Yine sendika ve konfederasyonların grev ve lokavt süresince tüzüklerine göre üyelerine yapacakları yardımlar gelirin dağıtılması hükmünün dışında tutulmuştur. Bu yönüyle Kanun teklifinin bir değişiklik getirmedeği görülmektedir.

4- SENDİKA VE KONFEDERASYONLARA YARDIM VE BAĞIŞ ALMA KONUSUNDA GETİRİLEN YASAKLAR

Sendikalar Kanunu'nun 40. maddesi sendikaların ve konfederasyonların gelirlerini sayarken nelerden yardım ve bağış alamayacaklarını da detaylı bir şekilde düzenlemiştir. Buna göre;

“Genel ve katma bütçeli idarelerle mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli kurumlar, sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilerek suretiyle kurulan iktisadi kuruluş ve kurumlarla sermayelerinde Devletin iştiraki bulunan bankalar, sigorta şirketleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dâhil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve kuruluşlar bu fıkra söz konusu geçiren idare, kuruluş ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan kuruluşlarla bunların aynı oranda katılması ile kurulan kurumlar, (Ek ibareler: 26/06/1997 – 4277 sayılı Kanun /3 md.) ve siyasi partiler sendika ve konfederasyonlara mali yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar da bu gibi yardım ve bağışları kabul edemezler.

Sendika ve konfederasyonlar, kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlardan başka dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin almadıkça yardım ve bağış kabul edemezler.

İşçi sendika ve konfederasyonları, işverenlerden, bu Kanun ve diğer kanunlara göre kurulu işveren kuruluşlarından, esnaf ve küçük sanatkârlar kuruluşlarından, derneklerden, kamu kurumu nite-

liğindeki meslek kuruluşlarından ve vakıflardan yardım ve bağış alamazlar.

İşveren sendika veya konfederasyonları da işçi sendika veya konfederasyonlarından, işçilerden, esnaf ve küçük sanatkârlar kuruluşlarından, derneklerden kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve vakıflardan yardım ve bağış alamazlar.”

Öncelikle Kanun sendika ve konfederasyonların kamusal nitelikleri olan kurum ve kuruluşlarla ve bunların dışında niteliklerini belirttiği bazı kurumlarla maddi ilişki içerisinde olmayı kabul etmemektedir. Bunun sebebi de örgütlerin bağımlılık ilişkisi içersine girebileceğidir. Bu yasaklamada amaç sendika ve konfederasyonların maddi ilişki dolayısıyla zafiyet göstermeleri önlenerek onların korunmasıdır. Yoksa sendikaların hürriyetlerinin sınırlandırılması amaçlanmamaktadır¹¹.

Yukarıda belirttiğimiz TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu'nun çalışmasıyla hazırlanan Kanun teklifinde de sendikaların yardım ve bağış almasını düzenleyen 40. madde yeniden düzenlenmektedir. Buna göre yeni düzenleme şu şekildedir:

“Sendika ve konfederasyonların gelirleri, üyelik aidat ve dayanışma aidatı, sendikal faaliyetler sonucunda veya sendika mal varlığından elde edilen gelirler, eğlence ve konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler ile bağış ve yardımlardan oluşur. Bağış ve nakdi yardımların bankalar aracılığı ile yapılması zorunludur.

Siyasi partiler sendika ve konfederasyonlara mali yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar da bu gibi yardım ve bağışları kabul edemezler.

Sendika ve konfederasyonlar, kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar ile yurt dışındaki diğer kişi, kurum ve kuruluşlardan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına önceden bildirimde bulunmak şartı ile aynı ve nakdi yardım alabilirler”.

Yeni Kanun teklifi yukarıda belirtilen ikinci fıkradaki (mevcut Kanun) yardım ve bağış alınamayacak kurum ve kuruluşlardan sadece siyasi partileri yasak kapsamında tutmuş, diğerlerini yasak kapsamı dışına çıkarmıştır. Buradan anlaşılması gereken Kanun teklifinin siyasi partiler dışında yardım ve bağış alma ve vermeyi kabul ediyor anlayışında

olduğudur. Bunun çeşitli mahsurları mevcuttur. Eğer kanunlaşma söz konusu olursa bu husus ayrı bir çalışma ile değerlendirilebilir.

Kanun teklifinin üçüncü fıkrası da yardım alınabilecek uluslararası yerleri sayarken mevcut hükümdeki "...dış kaynaklardan.." ifadesi yerine "...yurt dışındaki diğer kişi, kurum ve kuruluşlardan.." ifadesini kullanmıştır. Böylelikle kaynaklar biraz daha genişletilmiştir.

5- İŞÇİ VE İŞVEREN İLİŞKİLERİNDEKİ YASAKLAR

İşçi ve işveren örgütleri tamamen zıt menfaatlere hizmet eden bir karakter göstermektedir. Farklı menfaatlerin aynı çatı altında teşkilatlanmalarının yasaklanması tabii olduğu gibi farklı menfaatleri savunan teşkilatlanmaların da birbirlerini etki altına alacak oluşumlardan uzak kalmaları gerekmektedir. Bu aynı zamanda sendikal anlayış için önemli olan "safılık" ilkesinin de¹² sonucudur. Bu amaçla Sendikalar Kanunu md.38/I ile şöyle bir düzenleme getirmiştir; "İşçiler ve işçi sendika ve konfederasyonları bu Kanun veya diğer kanunlara göre kurulu işveren kuruluşlarına; işverenler ve işveren kuruluşları da işçi sendika ve konfederasyonlarına üye olamazlar; gerek doğrudan doğruya, gerek temsilcileri veya mensupları veya araya koyacakları diğer kimseler vasıtasıyla biri diğerinin kurulmasına, idare ve faaliyetine müdahalede bulunamazlar".

Çalışma hayatında en çok görülen işçi sendikalarını işverenler, işveren sendikaları ve diğer işveren örgütlenmeleri etki altına alma gayretleri içerisinde olmaktadır. Sarı sendika tabir edilen gelişmenin ortadan kaldırılabilmesi için de 2821 sayılı Kanun md. 38/II'yi getirmiştir. Buna göre; "Bir işçi sendika veya konfederasyonunu bir işverenin veya bu Kanun ve diğer kanunlar gereğince kurulu bir işveren kuruluşunun kontrolüne tabi tutmak veya bunların nüfuzu altında işçi sendika veya konfederasyonu kurulmasını teşvik ve tahrik etmek yasaktır". Fakat Sendikalar Kanunu'na göre işçi veya işveren olmak Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu'na göre kurulan kuruluşlara üye olmayı engellemektedir (md. 38/III). Ayrıca işçi ve işveren sendika ve konfederasyonlarının ortak proje yürütmeleri ve ortak platform oluşturmaları da engellenmiştir¹³.

6- DERNEKLER KANUNU'NDAKİ YASAKLAR

Bilindiği gibi Sendikalar Kanunu'nun 63/I hükmü işçi ve işveren sendikaları ve konfederasyonları hakkında, bu kanunda hüküm bulunmayan halde Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu'nun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir.

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 35. maddesi de bazı yasakların özel kanunlarda hüküm bulunmamak kaydıyla işçi ve işveren sendikaları ve konfederasyonlar için de uygulanacağını belirtmektedir. Bunlar; beyanname verme yükümlülüğü ve denetimi (md.19), kolluk kuvvetlerinin yetkisi (md.20), genel kurul toplantısı ve organlara seçilenlerin idareye bildirilmesi (md.23), izinle kurulabilecek tesisler (md.26), dernek adları (md.28), bazı ad ve işaretleri kullanma yasağı (md.29), kurulması yasak olan dernekler ve yasak faaliyetler (md.30), kayıt ve yazışma dili (md.31) dir¹⁴.

DİPNOTLAR

- 1 Kocaoğlu, Mehmet, Kolektif Sendika Özgürlüğü ve Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, TÜHİS Yayını Ankara 1997, s.84.
- 2 Tuncay, A.Can, Toplu İş Hukuku, 1.Baskı, İstanbul, Nisan 1999, s.93.
- 3 Aktay, Nizamettin, Sendika Hakkı, Ankara, 1993, s.104
- 4 Aktay, Nizamettin, Avrupa Birliği Ülkeleri Toplu İş Hukuku, Ankara, 1997, s.110, 111.
- 5 Tuncay, s.93.
- 6 Talas, Cahit, Sosyal Ekonomi, Ankara, 1979, s.154, Aktay, Sendika Hakkı, s.106.
- 7 Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul, 2007, s.478.
- 8 Aynı görüş hakkında bkz. Sur, Melda, İş Hukuku Toplu İlişkiler, Ankara, 2006, s.150.
- 9 Aktay, Nizamettin-Ancı, Kadir-Senyen/Kaplan Emine Tuncay, İş Hukuku, Ankara 2007, s.367.
- 10 Tunçomağ, Kenan-Centel, Tankut, İş Hukukunun Esasları, 4. Bası, 2005, İstanbul, s.315, Sur, s.153.
- 11 Aktay, Ancı, Kaplan-Senyen, s.367.
- 12 Tunçomağ-Centel.s.315.
- 13 Tunçomağ-Centel, s.315.
- 14 Çelik, s.479, Tunçomağ-Centel, s.316, Sur, s.153, 154.